

*Федорюк М. М., здобувачка вищої освіти;
Смолдирева Т. П., доктор наук із соціальних комунікацій,
асистентка кафедри журналістики
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича,
заслужена журналістка України*

ТРАНСФОРМАЦІЯ МЕДІЙНОГО ОБРАЗУ ЖІНКИ В УМОВАХ ВІЙНИ

***Анотація.** Трансформаційні процеси в українському суспільстві чіткіше висвітлювали тему гендерної рівності. Це зафіксовано у редакційних політиках багатьох медіа та помітно у підходах до участі жінок, зокрема у телеефірах. У роботі проаналізовано ключові виклики та редакційні практики: від ролі берегині – до лідерства та успішної реалізації у професії та соціумі. Жінки стали на захист України – у Збройних Силах, волонтерстві – реально долаючи стереотипи та протидіючи проявам сексизму. Застосовуючи фемінітиви як мовленнєву норму, медіа роблять жінок видимими у різних сферах життя. Відповідь, як реалізують медіа політику гендерної чутливості та рівності, дає авторський подкаст-серіал «На межі» з керівницями медіа Буковини.*

***Ключові слова:** медіа, трансформаційні процеси, гендерна рівність, видимість жінок, нові ролі жінок, воєнний стан, гендерна чутливість медіа, авторський подкаст.*

Події 2014 р. стали переломним моментом, коли образ «берегині» почав трансформуватися в образи жінки-бійчині та доброволіці [3]. Журналісти вперше масово зафіксували присутність жінок на передовій у ролях снайперок та командирок. Це змусило переглянути підходи до візуалізації війни та ролі жінки в обороні країни [9]. З'явилися документальні проєкти, що розкривали реальну мотивацію захисниць без зайвої романтизації. Повномасштабне вторгнення 2022 р. підсилило цей тренд, затвердивши жінку як суб'єкт воєнного нарративу, тож нині її образ має широкий спектр ролей: від бойових медиків до дипломаток, що віддзеркалює об'єктивну реальність. Трансформація образу відбувається під впливом кількох факторів. Медіа стали бачити в жінці символ незламності, інституційні реформи в ЗСУ легітимізували жінок на керівних посадах у силових структурах [7]. На ці зміни вплинула й інтеграція української журналістики з європейським медійним простором.

Реалізація медійного образу жінки у форматі подкасту дає змогу досягти неофіційності, щирості, довірливості комунікації, зміщуючи акцент на внутрішні переживання героїнь. Ці чинники разом створюють нову якість медійного продукту, де жінка є активною та рівноправною учасницею подій.

Журналісти беруть інтерв'ю у жінок як учасниць та лобісток трансформаційних процесів. Фото- та відеокамери акцентують на очах, руках та діях героїнь, руйнуючи стереотип обов'язкової зовнішньої привабливості. Змінився образ «дружини військового» – з пасивного очікування на волонтерство та голос захисту [1].

Медіа трансформують статус жінок, які пережили окупацію, зміщуючи фокус із віктимності на силу [6]. Використання терміна «survivor» («та, яка вижила») замість «жертва» стало важливим етичним та лінгвістичним зсувом. Однак проблема стереотипів залишається актуальною, іноді набуваючи компліментарних форм на кшталт «ідеальної жінки», яка встигає все.

Трансформація відбулася і щодо спеціалізованих жіночих медіа, які перетворилися з глянцевого журналу на аналітичні платформи-майданчики для обговорення кар'єри та активізму, суттєво розширивши межі національного медіадискурсу. На зміну зіркам та світській хроніці в жіночі медіа прийшли інші героїні та події – про це в ефірі телеканалу «Київ» розповіла головна редакторка онлайн-журналу «Українки» Віта Пасічник [4]. Звісно, не втратили популярності телешоу на кшталт «Супермама», які будуються на мізогінії, змаганні стереотипів на зразок *багата – успішна, бідна – неуспішна*, де одній закидають кар'єризм, іншій утриманство, комусь недоглянутість, іншій ляльковість тощо.

Важливим складником змін є також лінгвістична видимість жінок в інформаційному полі через використання фемінітивів. Тривала присутність маскулінітивів у назвах професій створювала ефект невидимості жіночого внеску в суспільний розвиток. Сучасні редакційні політики та зміни в правописі сприяють утвердженню жінки як повноправного суб'єкта діяльності. Використання термінів *експертка, військовослужбовиця, медикиня* тощо є важливою частиною боротьби за визнання соціального статусу.

Таблиця 1 – Трансформація жіночих ролей у воєнному медіадискурсі

Традиційна роль	Нова медійна роль	Характер трансформації наративу
Берегиня	Логістка / волонтерка	Від пасивного побуту до забезпечення фронту
Жертва обставин	Survivor (та, яка вижила)	Фокус на силі духу та відновленні після травми
Красуня / модель	Воїтелька / професіоналка	Пріоритет бойових навичок над зовнішністю
Дружина (функція)	Амбасадорка / голос тилу	Вихід у публічне поле як самостійної сили
Кореспондентка	Воєнна репортерка	Робота в зоні бойових дій, фізична стійкість

Телеканал «Суспільне | Культура» у 2023 р. створив кілька спецпроектів: «Так, я жінка» – про історії п'ятих жінок на війні: лікарки, військової, вчительки, голови громади, директорки реабілітаційного центру, кожна з яких прокинулася на війні не за власним бажанням, але кожна обрала протистояння; «Сильна» – про історію жінки, яка допомагає реабілітуватися після війни своєму чоловікові та іншим захисникам. А дванадцятисерійний інформаційно-просвітницький проєкт «Гендерні окуляри» розповідає, як змінити стереотипи суспільства щодо дискримінації та гендерної нерівності [5].

Образ військової дослідниці визначають як символ руйнування гендерних бар'єрів [9]. Медіа навчилися показувати жінку в армії не як виняток, а як частину механізму війни. Наратив змістився з питань комфорту до аналізу ефективності у виконанні бойових завдань. Це свідчить про зростання поваги до професіоналізму незалежно від статі.

Дискурс друкованих медіа фіксує воєнні наративи через життєві історії, інтерв'ю, зрідка нариси. Матеріали про жінок-лікарок чи вчительок у прифронтових

районах конструюють наратив «цивільного опору», що є фундаментом стійкості держави. Ці тексти стають частиною національного архіву пам'яті, де жіночий внесок зафіксований як рівноцінний бойовому досвіду. Приклад публікації про те, якою є сучасна військово-доброволиця (в мирному житті науковиця, кандидатка філологічних наук, поетка), бачимо, зокрема, в чернівецькому інтернет-виданні «Шпальта»: «Як поетеса стала голосом бригади: інтерв'ю з військовою з Чернівців Інгою Кейван» [12].

Жінка сьогодні постає не лише як захисниця, а й як інтелектуальна лідерка, відповідальна за модернізацію країни. Медіа дедалі частіше фокусуються на жінках-науковицях, інженерках та менеджерках енергетичного сектору [7]. Автори дослідження «Психологічні аспекти формування гендерної рівності в умовах суспільної трансформації та війни» висунули поняття «дзеркало стійкості» [8], вважаючи: коли медіа показують жінку, яка відновила бізнес або врятувала родину, це створює позитивний приклад для тисяч інших. Це важливий зсув, що показує жінку як архітекторку майбутнього, а не лише як об'єкт зовнішнього захисту. Наратив про жіноче лідерство в часи невизначеності допомагає долати стереотипи про емоційну вразливість жінки під час стресу. Натомість медіа транслюють образ виваженої професіоналки, здатної приймати доленосні для громади рішення, журналісти замість обговорення побуту зосереджуються на фахових здобутках героїнь.

Розвиток цифрових платформ дав змогу жінкам-військовим та активісткам самостійно формувати свій візуальний образ через сторітелінг. Така саморепрезентація часто має більший кредит довіри, ніж офіційні новини, бо позбавлена редакційних фільтрів. Глядач отримує доступ до реального життя без прикрас: через розповіді про втому, втрати. Це створює ефекти солідарності та емпатії, необхідний для підтримки мобілізаційного духу в тилу протягом тривалого часу.

Окрему нішу можуть зайняти аудіоподкасти: вони дають змогу відверто обговорювати складні теми на кшталт професійного вигорання чи роботи на деокупованих територіях, зосередившись на змісті і сенсах без візуального складника, який іноді відволікає. Ми створили авторський подкаст «На межі» [11], реалізований у форматі серії інтерв'ю з керівницями медіасектору Буковини. Мета – показати живу людину, а не ретранслятора новин; людину, яка формує редакційну політику, зокрема в аспекті гендерної чутливості, відтак трансформації образу жінки-медійниці як комунікаторки між громадами та, до прикладу, вимушеними переселенцями, підприємцями, лідерками. Образ буковинської медійниці в згаданому подкаст-проєкті – це образ соціально активної особистості.

Ідея створення проєкту «На межі» виникла з потреби зафіксувати зміни в житті сучасних журналісток після початку повномасштабної війни, з потреби почути їх голос: не теорію, а живий досвід професійної та особистої стійкості. Унаслідок цього ми отримали цілісну історію про те, як медіа адаптуються до екстремальних викликів сучасності.

Критерії відбору героїнь базувалися на принципі професійного різноманіття та управлінського впливу в регіоні. До списку запрошених увійшли жінки, які займають різні ніші: від стратегічного менеджменту до репортерської роботи.

Участь директорки медіахолдингу дала змогу розкрити тему жінки як керівниці, яка формує редакційну політику. Головна редакторка філії «Суспільного мовника» представила погляд на етичні стандарти та зміст новин у тилу. Радіоведуча та журналістка газети доповнили картину особливостями роботи з аудиторією через звук та слово. Порівняльна характеристика методичних акцентів відображена у табл. 2.

Таблиця 2 – Методичні особливості підготовки інтерв'ю за типами медіа

Героїня / медіа	Пріоритетний метод підготовки	Ключовий фокус опитувальника
Вікторія Гатрич (медіахолдинг «С4»: телебачення, сайт, радіо)	Кейс-стаді (аналіз рішень)	Кризовий менеджмент та кадровий універсалізм
Алла Подлесна («Суспільне»)	Порівняльний аналіз стандартів	Впровадження гендерних квот та етика новин
Марина Скінтей (радіо «Буковинська хвиля»)	Психолінгвістичний аналіз	Сила голосу та акустична впевненість жінки
Людмила Осадчук (газета і сайт «Молодий буковинець»)	Метод усної історії (Oral History)	Еволюція тем та нормалізація фемінітивів

Медійниці Буковини вчать утримувати тонку лінію між об'єктивним висвітленням подій та людською співчутливістю. У подкасті ми обговорили, як цей внутрішній кордон впливає на якість та етичність інформаційного контенту, як змінив ставлення до праці.

Для систематизації творчого задуму була розроблена схема, яка пояснює головні вектори проєкту. У табл. 3 наведено основні змістовні рівні, що заклалися в назву та загальну концепцію подкасту.

Таблиця 3 – Концептуальні складові творчого задуму подкасту «На межі»

Рівень концепції	Зміст метафори	Основний акцент у розмові
Соціальний	Кордон між тилом та фронтом	Роль медіа у підтримці ВПО та волонтерів
Фаховий	Стирання гендерних меж у темах	Експертність журналісток у складних питаннях
Психологічний	Межа емоційного вигорання	Як не втратити силу, працюючи з горем
Творчий	Трансформація від «картинки» до «голосу»	Важливість сенсів над зовнішнім виглядом

Такий розподіл методичних акцентів дав змогу нам отримати максимально валідні дані про трансформацію образу жінки в різних сегментах медіаринку. Кожен обраний метод допоміг підсвітити унікальний аспект професійної діяльності героїнь у воєнний час.

Підсумовуючи, можна стверджувати, що в медіадискурсі відбулося закріплення нових, повноцінних ролей жінки. Історичні умови змусили українську журналістику відмовитися від спрощених схем на користь багатогранної репрезентації: жінка постає як воїтелька, лідерка, професіоналка, чий внесок є важливим

для виживання нації [10]. Використання сучасних форматів, як-от подкасти та соцмережі, зробило цей процес максимально інклюзивним для різних груп суспільства.

Список використаних джерел

1. Білоусенко О. «Я ж дружина військового»: як образ дружин і партнерок військових формується в медіа та соцмережах. *Гендер в деталях*. 2025. URL: <https://genderindetail.org.ua/season-topic/dosvidy-viyny/yak-obraz-druzhyn-i-partnerok-viyskovykh-formuetsya-v-media.html> (дата звернення: 24.03.2026).
2. Васьківська О. Є. Гендерні стереотипи в українському інформаційному просторі. *Права людини: відображення у медіапросторі*: матеріали другого науково-методологічного семінару (27 лютого 2023 р.). Київ: ФМВ. 2023. С. 34–36.
3. Денисюк О., Бурлаченко М. Зміни в репрезентації образів Жінки-Матері, Жінки-Берегині, Жінки-Воїна в українському мистецтві 2014–2024 рр. *Вісник Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури*. 2024. № 2. С. 56–64.
4. Мандрик П. Як змінилася українська жінка та жіночі медіа з початком війни. *Kyiv 24.news*. 2023. URL: <https://kyiv24.news/news/yak-zminylasya-ukrayinska-zhinka-ta-zhinochi-media-z-pochatkom-viyny> (дата звернення: 24.03.2026).
5. Програми про права жінок – у спецпроектах Суспільного до 8 березня. URL: <https://corp.suspilne.media/newsdetails/5984/> (дата звернення: 24.03.2026).
6. Романюк О., Машкова Я. Жертви або красуні. Як українські онлайн-медіа висвітлюють жінок на п'ятому році великої війни – дослідження ІМІ. *Інститут масової інформації*. 2026. URL: <https://imi.org.ua/monitorings/zhertvy-abo-krasuni-yak-ukrayinski-onlajn-media-vysvitlyuyut-zhinok-na-pyatomu-rotsi-viyny-doslidzhennya-imi> (дата звернення: 24.03.2026).
7. Рогова Т. А., Блищик А. С. Образ української жінки в медіа: сучасні військові реалії. *Вчені записки*. 2025. Т. 36(75), № 4, ч. 2. С. 287–290.
8. Рудінська О., Дружкова І., Васькова А. Психологічні аспекти формування гендерної рівності в умовах суспільної трансформації та війни. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2025. № 1. С. 52–58.
9. Храбан Т. Є., Самойленко К. О. Висвітлення образів військовослужбовиць в українських медіа в період російсько-української війни. *Український соціум*. 2023. Т. 2, № 85. С. 145–167.
10. Шиделко А. В., Романова Ю. А. Трансформація гендерних ролей українських жінок у період повномасштабного вторгнення Російської Федерації в Україну. *Current trends in scientific research development: The 7th International scientific and practical conference (February 13–15, 2025)*. BoScience Publisher, Boston, USA. 2025. С. 380–385.
11. Федорюк Мілана. На межі. 24.03.2026. URL: <https://www.youtube.com/@podcastnamezhi>
12. Як поетеса стала голосом бригади: інтерв'ю з військовою з Чернівців Інгою Кейван. *Шпальта*. 19.03.2026. URL: <https://shpalta.media/2026/03/19/yak-poetesa-stala-golosom-brigadi-interv%CA%BCyu-z-vijskovoyu-z-chernivciv-ingoyu-kejvan/> (дата звернення: 24.03.2026).